

ХАНДИВЫН ТАЛААРХ ХЯЗГААРЛАЛТ ХЭРЭГЖИЖ БАЙНА УУ?

(Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 17-р зүйл)

МОНИТОРИНГИЙН ТУХАЙ

Нээлттэй Нийгэм Форумын “Төрийн бус байгууллагын мониторинг” тэтгэлэгт хөтөлбөрийн хүрээнд Сонгогчдын Боловсрол Төв “Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 17 дугаар зүйл буюу “Хандив авахтай холбогдсон хязгаарлалт”-ын хэрэгжилтэд мониторинг хийв. Мониторингийг 2015 оны 04 дүгээр сарын 1-ээс 2015 оны 08 дугаар сарын 31 хүртэл таван сарын хугацаанд хэрэгжүүлсэн бөгөөд анхдагч мэдээлэл цуглуулах ажлыг зорилтот аймгуудын төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан, иргэд, аж ахуйн нэгжээс авахаар аргачлалаа боловсруулж төлөвлөсөн юм. Гэвч төслийн баг зорилтот аймгуудад очиж ажиллахад “хандив хүлээн авах угаасаа хуулиар хориотой”, “бид хандив авдаггүй”, “энэ талаар ямар ч мэдээлэл байхгүй, мэдээлэл гаргаж өгөх ч боломжгүй” гэсэн ижил төстэй хариултыг авсан тул аргачлалаа өөрчилж улмаар мониторингийн судалгаанд эх сурвалж, баримт бичигт дүн шинжилгээ хийх, ярилцлагын аргыг түлхүү ашиглалаа. Үүнд:

1. **Ганцаарчилсан ярилцлага** - Энэ аргаар Авлигатай тэмцэх газрын “Соён гэгээрүүлэх урьдчилан сэргийлэх хэлтсийн ажилтнуудтай экспертийн түвшинд ганцаарчилсан ярилцлага зохион байгуулсан.
2. **Кейс судлах** - Авлигатай тэмцэх газраас аймаг, дүүргүүдэд хийгдсэн шалгалтын ажлын тайлангаас хандив авахтай холбогдсон хязгаарлалтын талаарх кейс баримтыг сонгон авч боловсруулсан.
3. **Баримт бичиг судлах арга** - Авлигатай тэмцэх газрын аймаг, дүүргүүдэд 2014 онд хийсэн ажлын тайлан, баримт бичгүүдийг судлан шинжилсэн.

Мониторингийн зорилго, зорилт, асуудлаас хамааран орон нутаг, төрийн байгууллага, албан тушаалтан, иргэн, аж ахуйн нэгжийн нэрийг кодож оруулсан болно.

МОНИТОРИНГИЙН ДҮН

НЭГ. ХАНДИВ, БЭЛЭГ, САНХҮҮГИЙН ТУСЛАЛЦАА АВАХ, ХҮСЭХИЙГ ХОРИГЛОХ ЗААЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТ

17.1. Албан тушаалтан, төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах байгууллага нийтийн хэрэгцээнд зориулан иргэн, хуулийн этгээдээс бэлэг, бусад санхүүгийн туслалцааг авах, хүсэхийг хориглоно.

Төрийн байгууллага, албан тушаалтнуудын хүлээн авч буй хандив, санхүүгийн туслалцаа нь сайн дурын байх ёстой атал албадлагын шинжтэй болж, хандив авахаар хүсэлт гаргах хориотой байтал өөрсдөө хандивлагчдад хандан гуйх,

¹ АТГ-ын Урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх хэлтсийн ажлын хэсгийн орон нутагт ажилласан тайлангийн дүн мэдээ

хүсэлт гаргаж хандив цуглуулдаг олон арга хэлбэр түгээмэл байна. Үүнд: төрийн албан хаагчдын цалингаас зохион байгуулалттайгаар 1-2 хоногийн цалинг хандив гэж албан журмаар хураан авах, төсвийн байгууллагуудын цуглуулсан хандивын дүнг ажлын үзүүлэлт болгон журамлах гэх мэт.

Түүнчлэн ихэнх тохиолдолд хандив, тусламж цуглуулах ажил тусгай зохион байгуулалттай, нэгдсэн удирдлагатай, тогтсон төлөвлөгөөтэй байгаа нь хууль тогтоомжийг ноцтой гажуудуулж зөрчиж буй хэрэг болно.

“Ё” сумын засаг даргын 2013.07.02-ны Ю-3 дугаартай албан бичгээр аж ахуйн нэгж, албан байгууллагын дарга, эрхлэгч багийн засаг дарга нарт аймаг байгуулагдсаны 90 жил, Ё хот байгуулагдсаны 280 жилийн ой, ... бүсийн “Хурд-2013” баяр наадам болохтой холбогдуулан сумын бүх хүмүүсийг хамруулан хандив цуглуулах ажил зохион байгуулах, мөн аймгийн баяр наадмын комиссоос өгч байгаа албан шаардлага, үүрэг даалгаврыг биелүүлэхийг мэдэгдсэн байна. Уг албан бичигт төрийн албан хаагчид 2 өдрийн цалин, хоршоо компанийн гишүүд, дундаж амьдралтай өрх 20 000, өндөр настнуудтай өрх 10 000, 200-500 малтай өрх 50 000, 500-1000 малтай өрх 100 000, 1000-аас дээш малтай өрх 400 000 төгрөгийн хандив өгөхийг тус тус хүсжээ.

“К” аймгийн Засаг даргын орлогч өөрийн бүх сумдын засаг дарга нарт Ю-1 албан бичгээр хандивын ажил зохион байгуулахыг даалгах тухай, Ю-2 дугаартай албан бичгээр Үндэсний их баяр наадам, аймаг байгуулагдсаны 90 жилийн ойг тэмдэглэх хүрээнд бүх шатны төрийн байгууллагын албан хаагчид нэг өдрийн цалин болон тоглолтын билетийн үнийг цалингаасаа суутгуулах тухай даалгасан байна. Тус аймгийн ойн арга хэмжээнд бараг нэг тэрбум төгрөгийн хандив цугласан байх бөгөөд төвлөрүүлсэн хандивын хэмжээ, эх үүсвэрийг доорх хүснэгтэд харуулав¹.

№	Хандивын эх үүсвэр	Хандивын хэмжээ (төгрөг)
1	Хандивын тоглолтын билетийн орлого	126 491 600
2	Уул уурхайн аж ахуйн нэгж байгууллагаас	391 500 000
3	Газар тариалан эрхлэгч аж ахуйн нэгж, иргэдээс	150 860 000
4	Аялал жуулчлалын байгууллагуудаас	15 600 000
5	Аймаг, сумдын төрийн албан хаагчдын 1 өдрийн цалингаас	99 400 000
6	“О” аймаг дахь нутгийн зөвлөлөөс	29 560 000
7	Сумдын уяачдын холбоо	35 310 000
8	Улаанбаатар хот дахь нутгийн зөвлөл	15 900 000
9	Бусад иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагаас	54 983 100
Нийт хандивын дүн		919 604 700

Тэрчлэн аймаг, сум, дүүргийн төрийн байгууллага, албан тушаалтнуудаас хандивын дэмжлэг, туслалцаа хүссэн албан хүсэлт, гуйлт нь (зарим тохиолдолд албан шаардлага) илгээсэн албан бичгийн багагүй хувийг эзэлдэг байна. Тухайлбал:

“Ш” аймагт 4D эхо аппарат авахын тулд 20 удаагийн тохиолдлоор хуулийн этгээд, иргэдэд Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн албан бичиг явуулж 87 000 000 төгрөг хандивлаач гэсэн хүсэлт гаргасан байв.

ХОЁР. ХҮЛЭЭН АВЧ БОЛОХ ХАНДИВ, ТҮҮНИЙ ЗОРИУЛАЛТЫН ТУХАЙ ЗААЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТ

17.2. Албан тушаалтан, төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах байгууллага албан үүрэгтэй нь холбогдолгүй гуравдагч этгээдээс үзүүлж байгаа нийтийн албаны хэрэгцээнд, ажилтны сургалт, үйл ажиллагааны зохион байгуулалт, техникийн дэмжлэг зэрэг албан тушаалтныг ашиг сонирхлын зөрчилд оруулахгүй хандив, бусад санхүүгийн туслалцааг энэ хуулийн 17.1-д заасан хязгаарлалтад хамаарахгүй бол авч болно.

Албан тушаалтан, төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллагуудын хүлээж авч болох хандив, санхүүгийн туслалцаа албан үүрэгтэй нь холбогдолгүй гуравдагч этгээдээс байх ёстой шалгуур хэрэгжихгүй, харин ч эрхэлж буй ажил, түүний хамаарах нутаг дэвсгэрт харьяалагдаж буй иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагууд нь тухайн орон нутгийн хандивлагчид байна. Тухайлбал, нийслэлийн “Я” дүүргийн “Дүүрэг хөгжүүлэх сан”-д тухайн дүүрэгт байрлан үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж, иргэд хандив өгчээ:

- 2014 оны 05 дугаар сарын 15-ны өдөр 1 000 000 төгрөгийн хандив өгсөн “Б.Б.Г” компани нь тус дүүргийн нутаг дэвсгэрт нүүрс олборлолтын үйл ажиллагаа явуулдаг.
- 5 дугаар сарын 20-ны өдөр 5 000 000 төгрөгийн хандив өгсөн “Х.Х” компани нь тус дүүргийн 3-р хороонд тоосгоны үйл ажиллагаа эрхэлдэг.
- 5 дугаар сарын 28-ны өдөр 500 000 төгрөг хандивласан “Ш.Н” компани тухайн дүүргийн нутаг дэвсгэрт жуулчны баазын үйл ажиллагаа эрхэлдэг.
- 6 дугаар сарын 23, 6 сарын 27-ны өдөр тус бүр 200 000 төгрөг хандивласан “М.Ж”, “Х.Т” компани нь мөн жуулчны баазын чиглэлээр тухайн дүүрэгт үйл ажиллагаа явуулдаг байна.

ГУРАВ. ХАНДИВ АВАХЫН ӨМНӨ ЗӨВШӨӨРӨЛ АВАХ ЗААЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТ

17.3. Албан тушаалтан хандив, санхүүгийн туслалцааг авахын өмнө өөрийн удирдлага, эсхүл эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл авсан байна.

Аймаг, сум, дүүрэгт их хэмжээний хандив бүрдүүлдэг тухай дээр дурдсан олон жишээ баримт байгаа хэдий ч тухайн хандивыг хүлээж авсан төрийн байгууллага, албан тушаалтан өөрийн удирдлага, эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл авсан тохиолдол бүртгэгдээгүй байна. Ихэнх тохиолдолд хандивыг төрийн бус байгууллагын дансаар, эсвэл орон нутгийн төрөл бүрийн хөгжлийн сангаар дамжуулан авч байгаа бөгөөд энэ тохиолдолд хуулийн дээрх зохицуулалтыг тойрон гарах боломжтой болж байна.

ДӨРӨВ. ХАНДИВЛАГЧТАЙ ХОЛБООТОЙ ШИЙДВЭР ГАРГАХЫГ ХОРИГЛОХ ЗААЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТ

17.4. Энэ хуулийн 17.2-т заасан хандив, санхүүгийн туслалцаа авсан албан тушаалтан, төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах байгууллага хоёр жилийн хугацаанд хандивлагчтай холбоотой аливаа шийдвэр гаргахыг хориглоно.

Бодит байдал дээр хуулийн энэ заалт хэрэгжихгүй, харин ч төрийн байгууллага, албан тушаалтан хандивлагчид зориулан шийдвэр гаргадаг тохиолдол түгээмэл байна. Тухайлбал, “К” аймгийн 2013 онд хүлээн авсан хандив, түүнтэй холбоотой гарсан хууль зөрчсөн, ашиг сонирхлын зөрчилтэй шийдвэрийн талаарх мэдээллийг доор харуулав².

² Авлигатай тэмцэх газар.
“МОНПАК” авлигын
эсрэг парламентын бүлэгт
хүргүүлсэн албан бичгээс
хуулбарлан авав.

№	Хуулийн этгээдийн нэр	Хандивын хэмжээ, зориулалт	Хандивлагчтай холбоотой гарсан шийдвэр, агуулга
1	“Т.У” компани	20 000 000 төгрөг	Сумын засаг даргын 2013 оны 05 сарын 28-ны өдрийн 108 тоот захирамжаар 15 жилийн хугацаатай газар эзэмшүүлсэн.
2	“Р..н” компани	Морин хуур 10 ширхэг 5 000 000 төгрөг	Сумын засаг даргын 2013 оны 08 сарын 14-ний өдрийн 230 тоот захирамжаар 15 жилийн хугацаатай алт олборлох зориулалтаар газар олгосон.
3	“З.Д” компани	10 тн. улаан буудай	Сумын засаг даргын 2013 оны 11 сарын 21-ний өдрийн 345 тоот захирамжаар 15 жилийн хугацаатай, үтрэмийн зориулалтаар газар эзэмшүүлэхээр болсон.

Мөн тус аймгийн “Ж” сумын нутаг дэвсгэрт уул уурхайн үйлдвэрлэл эрхлэгч гадаадын хөрөнгө оруулалттай “Т.Х” компани орон нутагт 160 000 000 төгрөгийн хандив өгсөн байх бөгөөд сумын Засаг даргаас 2013 оны 06 сарын 21-ний өдрийн А/199 тоот захирамжаар уул уурхайн суурьшлын бүсийн барилга, байгууламжийн дэвсгэр газрын зориулалтаар тус компанийн эзэмшдэг газрыг 5 жилийн хугацаагаар сунгаж ашиглуулах шийдвэр гаргасан нь тухайн хандивтай холбож үзэх үндэслэлтэй.

ХАНДИВ ЦУГЛУУЛАХ, ХҮЛЭЭН АВАХЫГ ХОРИГЛОХ НӨХЦӨЛ БҮЮУ 17.5 ДАХЬ ЗААЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТ

17.5. Албан тушаалтан дараах тохиолдолд биечлэн, эсхүл бусад этгээдээр зуучлуулан хандив хүсэх, хандив цуглуулахад оролцох, хүлээн авахыг хориглоно:

17.5.1. хүнд өвчнийг эмчлэхэд шаардлагатайгаас бусад тохиолдолд өөртөө буюу өөртэй нь хамаарал бүхий этгээдийн хэрэгцээнд;

17.5.2. өөрөө болон өөртэй нь хамаарал бүхий этгээд нь ашиг хуваалцдаг иргэн болон хуулийн этгээдийн хэрэгцээнд;

17.5.3. өөртэй нь хамаарал бүхий этгээд нь удирдлага, хяналт, захиргааны албанд нь ажилладаг хуулийн этгээдийн хэрэгцээнд.

Энэ заалт нь албан тушаалын байдлаа ашиглан өөртөө болон хамаарал бүхий бусад этгээдийн хэрэгцээнд хандив, туслалцааг хүлээн авахыг хориглосон зохицуулалт бөгөөд мониторингийн хүрээнд нийслэлийн “Ы” дүүргийн Бүртгэлийн хэлтсийн 2014 оны 01 дүгээр сарын 1-ээс хойш гадагш явуулсан албан бичигтэй танилцах явцад уг заалтыг зөрчсөн байж болох дараах кейс, баримтууд байна.

- 2014 оны 12 сарын 08-ны өдрийн 973 тоот албан бичгээр “Ы дүүргийн И...а ХК-д” Бүртгэлийн байгууллага үүсэн байгуулагдсаны 74 жилийн ойн баярыг угтаж тус хэлтсийг шагнаж өгөхийг хүссэн байна.
- 2014 оны 12 сарын 18-ны өдрийн 974 тоот албан бичгээр “Ы дүүргийн Улаан загалмайн хорооны дарга”-д Бүртгэлийн байгууллага үүсэн байгуулагдсаны 74 жилийн ойн баярыг угтан тус хэлтсийг шагнаж өгөхийг хүссэн байна.

Энэхүү баримт нь төрийн байгууллага, албан тушаалтнууд үйлчлүүлж буй иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагад дарамт үзүүлж өөрийгөө шагнуулах зэргээр зохисгүй нөлөөлөл үзүүлэх явдал гарч байгааг харуулж байна.

Нээлттэй Нийгэм
Форумын
санхүүжилт, арга
зүйн дэмжлэгтэйгээр
төрийн үйлчилгээний
ил тод, хариуцлагатай
байдал амьдралд хэр
бодитой хэрэгжиж
байгаад төрийн бус
байгууллага (ТББ)-ууд
мониторинг хийдэг
билээ. Мониторингийн
гол үр дүнг энэхүү
МОНИТОР цувралаар
олон нийтэд хүргэхийн
сацуу төрийн
үйлчилгээг цаашид
боловсронгуй болгох
чиглэлээр мониторинг
хийсэн байгууллагууд
нөлөөллийн үйл
ажиллагаа явуулдаг
юм.

Жамьян гүний гудамж -5/1,
Сүхбаатар дүүрэг,
Улаанбаатар - 48,

Утас: (976-11) 313207
Факс: (976-11) 324857